

Creștinii și politica

Cetățeni ai cerului pe pământ

Henk Pieter Medema

© SoundWords, Online începând de la: 28.09.2021, Actualizat: 28.09.2021

© SoundWords 2000–2020. Toate drepturile rezervate.

Toate articolele sunt prevăzute pentru folosirea exclusiv personală. Ele pot fi distribuite și fără cererea permisului de distribuire. Sunt interzise orice forme de multiplicare în scopuri comerciale. Publicarea pe alte pagini de internet este permisă numai cu acceptul redacției noastre.

Misiunea creștinului în lumea aceasta

Abraham Kuyper¹ povestește undeva cum odată - trebuie să fi fost în jurul anului 1869 - în Utrecht, în calitate de predicator a condus serviciul divin. La scurt timp după aceea, a avut loc ședința Consiliului Bisericii, al cărui președinte era Nicolaas Beets². A luat naștere o dispută cu un membru calvinist al consiliului bisericii în legătură cu întrebarea: Ce misiuni are biserica în sens politic. Discuția a escaladat în așa măsură încât președintele „a aruncat ciocănelul peste masă într-o furie sălbatică și a părăsit sala”³.

Incidentul ilustrează cât de aprinsă poate deveni discuția, atunci când vine vorba de sarcinile pe care le avem ca și creștini pe pământ. Astăzi nu este diferit. Singura diferență este că în Olanda, în acest moment, cel puțin pentru marea majoritate a creștinilor, nu se mai pune problema dacă ei trebuie să contribuie la acțiuni sociale sau politice. În anul 1869 nu era încă așa. Cu toate acestea, chiar și astăzi există creștini care sunt de părerea - și aceasta este poziția care va fi apărută mai jos - că un creștin principial nu trebuie să contribuie la astfel de acțiuni. „Pietismul” și „evitarea anabaptistă a lumii” sunt cuvintele care îți sunt aruncate rapid în cap dacă aduci în discuție acest gând. Acest lucru, însă, betonează atât de mult orice conversație și reflecție asupra acestei probleme încât nu se mișcă nici măcar un centimetru din locul respectiv. Prin urmare, pare necesar să analizăm cu atenție acest subiect din perspectiva Scripturii. Ceea ce am examinat în capitolele anterioare ne va ajuta foarte mult în acest sens.

Nevoia lumii acesteia

Un creștin se găsește în mijlocul unei lumi aflată în nevoie. El nu poate rămâne indiferent, când vede suferința semenilor săi. Dacă vrea să acționeze în spiritul Maestrului său, va fi mișcat lăuntric de oamenii care sunt ca niște oi fără păstor (Matei 9.36). Cea mai mare nevoie a lumii umane este de natură spirituală și morală. Desigur, războiul, foametea, cutremurele, handicapul mental, sărăcia, privațiunile sociale și altele asemenea lor sunt, de asemenea, îngrozitoare, dar cu toate acestea, nevoia primordială a omului este în sfera spirituală: el este un păcătos, departe de Dumnezeu, fără Dumnezeu și fără speranță în această lume, fără un țel în viața sa și sclav al lui satan, fără să știe, în drum spre iad, spre judecata veșnică a lui Dumnezeu.

Ce trebuie să facem în această situație? Să predicăm Cuvântul! Cu perseverență, la momente oportune și momente nepotrivite! Să îndreptăm atenția oamenilor păcătoși spre Isus Hristos, spre Mântuitorul lumii. Nu trebuie să ne fie rușine de Evanghelie mai mult decât i-a fost lui Pavel. Ea este puterea lui Dumnezeu pentru mântuirea fiecăruia care crede (Romani 1.16). Isus Hristos și El răstignit - acesta este mesajul, pe care îl avem pentru o omenire pierdută.

Este foarte important să precizăm înainte de toate acest lucru foarte clar. Dacă suntem ferm convinși că nu trebuie să contribuim la acțiuni politice și sociale, atunci aceasta nu pentru că nu vedem nevoia acestei lumi, ci pentru că nevoia nu trebuie căutată în primul rând pe orizontală, ci pe verticală.

Imaginează-ți că astăzi ar izbucni o epidemie uriașă în New York, în care mii de oameni ar

muri în fiecare oră. Sunteți în posesia singurului medicament care este eficace. Nu ar fi atunci greșit dacă te-ai preocupa de rezolvarea problemei șomajului, sau cu neajunsurile sociale, sau cu distribuția inegală a veniturilor, sau cu corupția administrației orașului? (Bineînțeles, cu excepția cazului în care această plagă a apărut tocmai din cauza acestor factori, sau că salvarea este împiedicată de aceștia). Greșit este, de fapt, o exprimare prea slabă: ar fi o cruzime să te preocupi cu aceste probleme, care, de altfel, devin nimic având în vedere faptul că mii de oameni mor în fiecare oră din cauza bolilor contagioase.

Creștinul se află în același mod în această lume. El vede o mulțime de nevoi în jurul său, dar, în același timp, știe că există o problemă mult mai presus de ele: problema păcatului, problema relației rupte dintre om și Dumnezeu. Acesta este motivul pentru care, la fel ca doctorul din „La Peste” de Albert Camus, el nu luptă împotriva nevoilor materiale, fizice și sociale; nici nu se culcă - ca și preotul din aceeași carte a lui Camus - în fața situației, pentru că suferința ar fi voită de Dumnezeu. Nu, ci el arată spre Hristos cel răstignit, spre Fiul Omului înălțat pe cruce, despre care șarpele de aramă din pustie este o ilustrare glorioasă: fiecare, care a privit la șarpe, a rămas în viață, și oricine crede în Hristos răstignit are viață veșnică. „Pocățiți-vă și credeți în Evanghelie” - acesta este mesajul pe care creștinul îl are pentru această lume.

Ajutorul social

Acest lucru nu înseamnă că noi, ca și creștini, trebuie să trecem pe lângă aproapele nostru fără să simțim nimic, atunci când acesta se află în nevoie materială sau socială. Din păcate, trebuie să constatăm că dragostea practică pentru aproapele este mult prea des uitată. Apostolul Pavel ne cheamă și el „să facem bine tuturor, dar mai ales celor din casa credinței” (Galateni 6.10). El însuși a fost un bun exemplu: „numai să ne amintim de săraci, ceea ce m-am și străduit să fac” (Galateni 2.10).⁴ Nu trebuie să neglijăm acest lucru. Nu putem spune unuia, căruia îi lipsesc hainele și hrana zilnică: „Ai grijă să ai parte de o haină călduroasă și un sandviș” (compară cu Iacov 2.16). De fapt, porunca de a ne iubi aproapele ca pe noi înșine nu este pur și simplu pentru creștinism, ci pentru iudaism. Pe de altă parte, pentru că învățătura lui Hristos merge mult mai departe decât această poruncă, nu trebuie să neglijăm această iubire practică a aproapelui. Dorca (Faptele apostolilor 9.36) și Corneliu (Faptele apostolilor 10.1,2) sunt exemple strălucite pentru noi din creștinismul timpuriu. În vremurile noastre de relativă prosperitate, trebuie să ne amintim cu toții îndemnul din 1. Timotei 6.17-19: „Poruncește celor care sunt bogați în veacul de acum să nu se mândrească, nici să nu se încreadă în nesiguranța bogățiilor, ci în Dumnezeu, care ne dă toate din belșug, ca să ne bucurăm de ele; ca să facă binele, să fie bogați în fapte bune, să fie darnici, gata să dea, strângându-și pentru viitor o temelie bună, ca să apuce adevărata viață.”

Este remarcabil, de altfel, faptul că Noul Testament ne îndreaptă atenția în primul rând spre responsabilitatea noastră față de semenii noștri. Când Agab a profetizat că va veni o foamete pe tot pământul, ucenicii au hotărât „ca, după prosperitatea fiecăruia, să trimită fiecare ceva, spre slujire, fraților care locuiau în Iudeea” (Faptele apostolilor 11.29; compară cu Galateni 6.10; Iacov 2.15).

Până în acest moment am vorbit despre sarcina noastră personală în lume. În scopul de a

duce Evanghelia către lumea pierdută a omului, nu trebuie să devenim cu toții misionari; putem începe cu vecinul nostru și cu țăranul de după colț. Pentru a arăta zelul de slujire creștină nu trebuie de fapt să mergem mai departe decât la bătrânii care locuiesc peste drum de noi și la tânărul handicapat de pe strada de alături.

Cu toate acestea, întrebarea care se ridică cu toată forța este următoarea: Trebuie să se rămână la atât? Sau trebuie să facem mai mult? Să constituim formații de acțiune? Să formăm partide politice? Să alcătuim un program politic creștin? Să înființăm instituții de ajutor social? Pe scurt: până acum am vorbit despre ceea ce putem și trebuie să facem la nivel *personal*. Dar nu trebuie să ne apucăm de lucru și la nivel *instituțional*? Formulată chiar mai clar: trebuie un creștin să folosească *puterea* pentru a-și atinge obiectivele sociale dorite? Este bine să formăm un „lobby” creștin? Acest lucru ne conduce la problema de conștiință: *În ce măsură trebuie creștinul să intre în lupta pentru putere politică și socială?*

Comunicările Noului Testament despre acțiunile politice și sociale

Cei care caută pagină cu pagină, capitol cu capitol, verset cu verset, pentru a vedea dacă Noul Testament ne spune ceva despre sarcina politică și socială a unui creștin, fac multă muncă în zadar. Acest lucru este într-adevăr foarte ciudat.

Autorii Noului Testament au scris într-o perioadă în care modul în care trebuia să fie ordonată societatea nu era doar o chestiune de politică practică, ci, de asemenea, o chestiune de dezbatere serioasă. Se poate pune întrebarea, dacă este cu adevărat posibil ca Pavel să nu fi discutat niciodată despre acest lucru. Epictetus, ale cărui scrieri nu numai că apar într-o formă oarecum asemănătoare cu cea a lui Pavel, dar, de asemenea, conțin o mare parte din problemele sociale și morale, pe care Pavel le-a discutat în scrisorile sale, este deplin conștient de această problemă. *Cu toate acestea, suntem obligați să ținem cu tărie, că Noul Testament nu conține nici un studiu referitor la ordonarea societății, ca un caz în sine.*⁵

Scriitorii nou-testamentali [...] se ocupă evident cu alte lucruri.⁶

Noul Testament pare să arate puțin interes față de problemele societății. Cel mai important lucru, cu care se preocupă scriitorii Noului Testament, este Evanghelia.⁷

Într-adevăr, Domnul Isus și apostolii păreau să aibă altceva în minte, ca să spunem așa. Erau ei atât de ocupați cu Evanghelia încât nu mai aveau timp pentru activități politice și sociale? Era așa, însă acesta nu este singurul lucru. Linder și Pierard, care ei înșiși sunt avocați puternici ai activității creștine la nivel orizontal, probabil fără să-și dea seama de ceea ce implică comentariul lor, dau o foarte bună descriere a uneia dintre cauze:

Constatăm că, deoarece primii creștini se așteptau la revenirea Domnului în orice moment, acest lucru a făcut în mod efectiv ca ei să nu aibă prea multe interese de viața politică, socială și economică a timpului lor.⁸

Tocmai aceasta este problema! Nu s-a întâmplat acest lucru în istoria creștinismului? Așteptarea arzătoare a revenirii Domnului, care era prezentă la primii creștinii, s-a pierdut. „Robul” spune în inima sa: „Stăpânul meu întârzie să vină”, și începe „să-i bată pe cei împreună-robi cu el și să mănânce și să bea cu bețivii” (Matei 24.48,49) – adică, creștinii au uitat de revenirea Domnului și din proprie inițiativă au început să exercite autoritatea și au șters linia de demarcație cu lumea. Nu au dispărut foarte curând multe lucruri care erau încă clare pentru biserica primară? Ce au păstrat de fapt creștinii din poziția lor cerească, din părtășia lor cu Tatăl și cu Fiul, din autoritatea lui Hristos, din poziția lor de străini pe acest pământ?

Tăcere intenționată

Atitudinea lui Hristos și a apostolilor față de problemele sociale și politice ale timpului lor nu a rezultat doar pentru că aveau lucruri mai importante de făcut. Ei s-au abținut de la oricare dintre aceste activități în mod foarte conștient. Acest lucru este mai mult decât evident în acele ocazii clare în care existau toate motivele pentru a acționa sau cel puțin pentru a spune ceva. Când vameșii au venit la Ioan Botezătorul cu întrebarea ce ar trebui să facă ei, el nu a abordat poziția politică greșită pe care o aveau ei. El le-a îndreptat atenția spre datoria lor de a nu cere mai mult decât le era permis să ceară în conformitate cu liniile directoare care le fuseseră date. Soldaților, care l-au întrebat ce ar trebui să facă, nu le-a explicat dacă era justificat sau nu să facă război. El doar i-a îndemnat să nu acuze pe nimeni pe nedrept și să se mulțumească cu plata lor [vezi Luca 3.12-14].

La fel cum a făcut înaintașul său, a acționat și Domnul Isus Însuși. „Și în același timp erau prezenți unii care l-au spus despre galileenii al căror sânge Pilat îl amestecase cu jertfele lor” (Luca 13.1-5). Acesta a fost un comportament crud din partea guvernatorului, care nu putea fi justificat în nicio circumstanță. Dacă Domnul Isus ar fi trebuit să facă vreodată un comentariu politic, atunci era *aici!* Dar El nu l-a făcut. În schimb, El a vorbit insistent ascultătorilor Săi: „Gândiți voi că galileenii aceștia au fost mai păcătoși decât toți galileenii, pentru că au suferit acestea? Vă spun: nu, ci, dacă nu vă pocăiți, toți veți pieri la fel. Sau acei optsprezece peste care a căzut turnul din Siloam și i-a omorât, gândiți că au fost mai vinovați decât toți oamenii care locuiesc în Ierusalim? Vă spun: nu, ci, dacă nu vă pocăiți, toți veți pieri la fel”.

Pe scurt: El s-a folosit de acest eveniment pentru a sublinia și mai mult necesitatea *convertirii* lor. Când, la un alt moment, iudeii voiau să-L determine să facă o afirmație politică, El nu a căzut în capcana care îi fusese întinsă, ci a răspuns cu o înțelepciune de neegalat: „Dați deci Cezarului cele ale Cezarului, și lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu” (Luca 20.25). Și, ca să dăm un alt exemplu: Nu ar fi avut Pavel o ocazie bună, când l-a trimis pe sclavul evadat Onisim înapoi la stăpânul său, pentru a condamna abuzurile sclaviei? Apostolul nu a făcut acest lucru; nici un cuvânt în acest sens nu se află în scrisoarea către Filimon.

Ei bine [spun Linder & Pierard⁹], Isus și discipolii Săi nu au aparținut unui partid politic, nu au aspirat la un loc în guvern, nu au ținut discursuri politice și nu a propagat programe de acțiune. Dar nici unul dintre ei nu era avocat sau medic, niciunul dintre ei nu a fost membru de sindicat, soldat sau proprietar de afacere, și totuși, creștinii de astăzi sunt implicați în aceste activități.

Nu este nevoie să se demonstreze cât de șubred este acest argument. Din păcate, el este foarte clar pentru argumentarea acestui punct de vedere general. Las deoparte faptul că Zena era jurist și Luca medic (Tit 3.13; Coloseni 4.14). Întrebarea este: De ce Hristos și ucenicii Lui păstrează tăcerea asupra acestor subiecte, chiar și atunci când - omenește vorbind - aproape că nu aveau de ales altceva, decât să spună ceva despre asta? Cu toate acestea ei tac. De ce? Pentru că ei în mod foarte conștient nu au vrut să se implice în politică. Oricine vrea să fie un urmaș al lui Hristos ar trebui să se gândească cu atenție la acest lucru.

Cele două împărății

Întrebarea, care ne preocupă acum, poate fi formulată și altfel. Există o Împărăție a lui Dumnezeu. Dar, există și o împărăție a acestei lumi, al cărei prinț este satan. Care este relația dintre aceste două împărății?

În Evul Mediu, mai ales în scolastica lui Toma d'Aquino, se credea că biserica are conducerea peste ambele împărății. Acest lucru a însemnat că biserica a trebuit să se ocupe de politică. De aceea Luther și Calvin s-au revoltat și împotriva acestei idei.¹⁰ În viziunea lui Calvin, însă, politica reapare într-un mod diferit: Biserica trebuie să facă tot ce-i stă în putință ca să contribuie la victoria Împărăției lui Dumnezeu. Iar acest lucru implică, sau necesită, în primul rând, conflicte politice. Aceasta este viziunea cristalizată ulterior de Groen van Prinsterer:

Hristos este începutul și sfârșitul anualelor umanității. Sfânta Scriptură conține planul lui Dumnezeu [...]. Acest plan al lui Dumnezeu este decisiv și clar redat în Biblie. Victoria împărăției lui Hristos asupra celei a ucigașului de oameni de la început, răscumpărarea celor care sunt încorporați în Mântuitorul prin credință sinceră.¹¹

Din toată inima putem fi de acord cu aceste ultime cuvinte. În această viziune, însă, sarcina creștinului merge mai departe: să ajute, să lupte pentru a da formă victoriei Împărăției lui Dumnezeu asupra celei a lumii, „să participe la eficacitatea răscumpărătoare a lui Hristos pentru această lume”¹², „să lucreze [împărăția] în eficacitate progresivă oriunde este posibil în structuri progresive”¹³. Un ton asemănător a fost dat la Congresul internațional pentru evanghelizare mondială din 1974 de la Lausanne. Vorbitorii - care, de altfel, proveneau toți dintr-un mediu credincios - au accentuat necesitatea de acțiune socială și politică, deoarece Biserica va trebui să continue victoria lui Hristos în lume.¹⁴

Din nefericire, în toate acestea se uită modul în care Biblia vede Împărăția lui Dumnezeu în acest moment, și anume ca pe o Împărăție care nu este din această lume, motiv pentru care Hristos nu se așteaptă ca slujitorii Săi să lupte acum pentru El (Ioan 18.36). „Vreți să împărățiți?”, întreabă Pavel pe credincioșii din Corint, nu fără ironie. „Aș fi vrut să fie deja momentul acesta! Mai târziu veți domni, voi și noi, când va începe Împărăția păcii. Dacă ar fi deja așa, ca voi să domniți, căci atunci am domni și noi, apostolii” (vezi 1. Corinteni 4.8). Nu, lupta și domnia sunt lucruri la care noi, creștinii, nici măcar parțial nu ar trebui să ne gândim.

Berkhof, Kuitert, Bonhoeffer, Cox

Cu H. Berkhof suntem cu un pas mare mai departe. Înainte de toate, victoria Împărăției,

conform gândirii sale, vine prin obiectivare și secularizare: detronarea puterilor păgâne, a tabuurilor și a modelelor naturaliste de viață. Berkhof nu consideră că este important în primul rând ca normele de viață creștine să fie introduse în societate, cu atât mai puțin că omul ar trebui să fie încorporat în Hristos prin credință, idee căreia Groen i-a acordat valoare.¹⁵

Dacă mergem un pas mai departe, ajungem la Kuitert: normele Scripturii nu joacă aproape niciun rol în evoluția Împărăției. Sociologia și psihologia socială ne oferă norme pentru a institui schimbări sociale. Împărăția lui Dumnezeu devine vizibilă prin schimbări în lume.¹⁶

Poate că Kuitert nu merge încă atât de departe ca Bonhoeffer¹⁷, potrivit căruia există o *singură* împărăție: lumea împăcată, dar fără Dumnezeu. Trebuie, spune Bonhoeffer, să uităm pur și simplu împărăția separată a lui Dumnezeu. Trebuie să fim aici pentru celălalt; doar acesta este creștinismul real.

Pentru un alt teolog modern, Harvey Cox, teologia este, în esența sa cea mai profundă, politică. Tot felul de expresii din doctrina credinței sunt traduse politic: pocăința este apelul de a abandona vechile metode de organizare a educației și de a concepe formule noi; convertirea este consimțirea responsabilității ca adult etc.¹⁸ Teologia lui Cox este o teologie a revoluției.

Cititorul se întrebă, probabil, de ce opiniile acestor teologi sunt analizate foarte pe scurt. Sunt, de asemenea, foarte conștient că teologia lor este mult mai complicată și nu poate fi descrisă în câteva cuvinte. Scopul meu este să arăt, prin juxtapunerea „micilor imagini” ale acestor teologii diferite, cât de mult se poate abate atunci când se renunță la viziunea scripturală asupra Împărăției. Teologii drept-credincioși (ortodocși) ai Reformei se pot opune cu toată puterea lor teologiei revoluției, dar asta nu înlătură faptul că această teologie nu a căzut pur și simplu din cer. Ea este o prelungire a liniilor care încep cu Luther și Calvin, deși cu adăugarea altor elemente.

Sarea pământului – lumina lumii

Da, dar, vor replica poate mai mulți, nu este oare biblic să spunem că noi, ca și creștinii, trebuie să fim împreună sarea pământului și lumina lumii?

Acesta pare a fi un argument puternic. În orice caz, nimeni nu va dori să afirme că versetele din Matei 5.13-16 și-au pierdut puterea pentru noi. Dar și aici - ca de altfel întotdeauna - este important să ne întrebăm ce anume vrea să se spună prin aceste expresii. În primul rând, este important să ne gândim că este vorba despre sarea *pământului* și nu despre sarea *lumii*; despre lumina *lumii* și nu despre lumina *pământului*. Ucenicii (și noi după ei) sunt sarea pământului, conform cuvintelor Domnului. Sarea împiedică putrezirea; pământul este scena creației lui Dumnezeu, spre deosebire de termenul „lume”, care se referă foarte des la sistemul mondial nelegiuit. Încă o dată, sarea previne stricăciunea. Ea nu schimbă atât de mult lucrurile, ci împiedică degradarea. Exact așa a funcționat creștinismul în trecut. Rânduiețile creației (de exemplu, respectul față de viață, fidelitatea în căsătorie, ascultarea copiilor de părinți) s-au păstrat datorită prezenței creștinismului pe acest pământ. Se pare - în paranteză fie spus - că mai ales în zilele noastre sarea a devenit neputincioasă. De asemenea, și în cercurile creștinismului rânduiețile din creație sunt date la o parte.

În plus, noi suntem *lumina lumii*. Atâta timp cât Domnul Isus a fost în lume, El a fost lumina lumii (Ioan 8.12; 9.5; 12.46). Acum, când El nu mai este aici, noi strălucim ca lumini ale cerului în această lume și prin lumina care strălucește din mărturia noastră (dacă o facem cum trebuie) țintuim la stâlpul infamiei răutatea rasei umane corupte din jurul nostru (Filipeni 2.15). Lumina nu schimbă cu nimic lucrurile. Ea arată doar cum sunt lucrurile în realitate. „Și aceasta este judecata: că lumina a venit în lume și oamenii au iubit mai mult întunericul decât lumina, pentru că faptele lor erau rele. Pentru că oricine face rău urăște lumina și nu vine la lumină, pentru ca faptele lui să nu fie condamnate. Dar cel care practică adevărul vine la lumină, ca faptele lui să se arate, pentru că sunt lucrate în Dumnezeu” (Ioan 3.19-21).

Matei 5, deci, în imaginea „sării” și a „luminii”, ne arată cel mai puțin că trebuie să ne implicăm în activitățile politice ale lumii. Dimpotrivă: lumina exclude întunericul. Și dacă vrem să funcționăm ca lumină, nu putem face nici măcar un singur compromis cu lumea. Prin urmare, nu ne putem folosi de niciuna din metodele acestei lumi. Iar sarea este utilă doar atunci când este pură și neamestecată. Cu cât este mai mult amestecată cu alte lucruri, cu atât mai mult își va pierde puterea. Deci, ceea ce suntem învățați în aceste două imagini este că trebuie să fim *separați, sfinți*. Numai în acest fel putem funcționa ca mărturie puternică pentru Dumnezeu în această lume, așa cum El prevăzută.

Supus autorității: Romani 13

Deci, cum este corect? În cele de mai sus am făcut, probabil, expuneri oarecum negative: nici un amestec în politică, nici o acțiune socială. Dar ce spune Biblia în sens pozitiv despre relația creștinului cu statul? Ei bine, Biblia are *un singur* mandat pentru noi în relația noastră cu autoritățile: *să fim supuși*. Trebuie să deschidem la Romani 13, pentru a putea vedea acest lucru. Însă mai întâi trebuie să subliniem că autoritatea nu a existat de la începutul creației.¹⁹ Dumnezeu a întemeiat guvernarea după potop. Puterea sabiei, autoritatea de a exercita puterea asupra semenilor și, eventual, pedeapsa cu moartea, se bazează pe poruncile pe care Dumnezeu i le-a dat lui Noe: „Dacă cineva varsă sângele omului, și sângele lui să fie vărsat de om; căci Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul Lui” (Geneza 9.6).

Dar acum autoritățile există. Atunci, cum trebuie să ne comportăm noi, creștinii, față de autorități? *Să fim supuși*, spune Romani 13: „Orice suflet să fie supus autorităților care sunt mai presus de el. Pentru că nu este autoritate decât de la Dumnezeu; și cele care există sunt rânduite de Dumnezeu. De aceea, cine se opune autorității se împotrivesc rânduielii lui Dumnezeu; și cei care se împotrivesc își vor primi judecata. Deoarece stăpânitorii nu sunt de temut pentru o faptă bună, ci pentru una rea. Dorești deci să nu te temi de autoritate? Practică binele și vei avea laudă de la ea; pentru că aceasta este un slujitor al lui Dumnezeu pentru tine spre bine. Dar, dacă practici răul, teme-te, pentru că nu degeaba poartă sabia; pentru că este un slujitor al lui Dumnezeu, un răzbnător spre mânie, celui care face răul. De aceea trebuie să fiți supuși nu numai din cauza mâniei, ci și datorită conștiinței. Deoarece pentru aceasta plătiți și taxe; pentru că ei sunt slujitori ai lui Dumnezeu, ocupându-se neîncetat tocmai cu aceasta. Dați tuturor ce le datorati: cui îi datorati taxă, taxă; cui vamă, vamă; cui teamă, teamă; cui onoare, onoare.” (Romani 13.1-7).

Acest lucru nu lasă nimic de dorit în ceea ce privește claritatea. Aceste precepte se aplică

„oricărui suflet” și sub orice autoritate, „pentru că nu este autoritate decât de la Dumnezeu; și cele care există sunt rânduite de Dumnezeu” (compară cu Proverbe 8.15; Ioan 19.11). A fost acest lucru valabil și în cazul autorității germane în Olanda în timpul celui de-al doilea război mondial? Da, cu siguranță, și această autoritate era „o autoritate de la Dumnezeu”, la fel ca și autoritatea ocupanților romani din Palestina (compară cu Ioan 19.11!). Este valabil acest lucru și în cazul Uniunii Sovietice?²⁰ Desigur, pentru că nu există *nici o* autoritate decât de la Dumnezeu. Cu privire la existența sau inexistența dreptului de împotrivire față de autorități sper să revin mai târziu. Nu este surprinzător faptul că mulți comentatorii au dificultățile lor cu acest capitol. În mod deosebit versetele Romani 13.3 și 13.4 constituie o problemă: Pavel spune acolo, în termeni generali, că cei care dețin autoritatea nu trebuie să fie de temut pentru o faptă bună, ci pentru o faptă rea. A fost aceasta valabil și în Germania lui Hitler? Și este aceasta valabil și pentru țările din spatele cortinei de Fier²¹? Kaye²² spune în privința aceasta:

Dificultatea constă în faptul că această afirmație nu poate fi considerată o afirmație generală, deoarece este evident falsă și, prin urmare, necondiționată. Pavel nu spune: „Autoritățile trebuie să...”, sau „Dacă autoritățile”, ci, ca un fapt necondiționat, afirmă: „Autoritățile sunt...”. De aici și din circumstanțele istorice ale vremii în care a fost scris acest text, este greu de rezistat ideii că Pavel vorbea aici despre anumiți deținători ai puterii din timpulul său.

Această argumentare nu arată un mare respect pentru Scriptură. Când cineva avansează teza că un text biblic este „evident neadevărat” și apoi trage concluzii, cu siguranță nu este ascultare de Cuvânt. Se pare că intenția acestor texte este de a schița principiile relației noastre cu autoritatea. Autoritățile sunt slujitori al lui Dumnezeu (Romani 13.4). Faptul că nu acționează întotdeauna în ascultare exactă față de Dumnezeu este ceva cu care noi, creștinii, nu trebuie să ne confruntăm direct. Dacă autoritățile acționează întotdeauna în așa fel încât să răsplătească binele și să pedepsească răul nu este treaba noastră să judecăm. Autoritățile trebuie să dea socoteală în fața lui Dumnezeu pentru aceasta. *Noi* trebuie să fim pur și simplu supuși autorității.

Desigur, se poate ca ascultarea de Dumnezeu și ascultarea de autoritate să nu poată fi adusă la unison. În acest caz, ascultarea de Dumnezeu trebuie să aibă întâietate. Dar, în toate celelalte cazuri, trebuie să acceptăm autoritatea așa cum este ea: bună sau rea, prietenoasă cu noi sau neprietenoasă, tolerantă sau tiranică.

Obligațiile omului

Mai sus, a fost zugrăvită relația noastră cu autoritatea. Această pictură arată foarte diferit decât imaginea care ne este prezentată de cele mai multe ori astăzi. În Biblie nu sunt accentuate drepturile omului, ci îndatoririle omului. Și mai ales ca și creștinii credincioși am devenit „copii ai ascultării” (1. Petru 1.14). *Noi* ar trebui să arătăm ce este ascultarea! În zilele noastre se vorbește mult despre drepturile omului. Cu toate acestea vreau să apăr aici afirmația că, din punct de vedere biblic, este cel puțin foarte îndoielnic, dacă noi putem spune acest lucru. Dacă legăm această problemă cu întrebarea referitoare la relația dintre cetățeni și autoritate, sper să reușesc să arăt că din punct de vedere biblic, nu trebuie să vorbim despre

drepturi, ci despre *îndatoriri*. Vreau să intensific acest punct cu întrebarea dacă avem dreptul de a ne împotrivi. Pentru că în acest caz problema drepturilor omului devine acută. Întrebarea nu este doar dacă ne recunoaștem drepturi abstracte, ci dacă putem realiza aceste drepturi și dacă ni le putem însuși, dacă ele ne sunt refuzate de către autoritate. „Când statul dobândește un caracter demonic, împotrivirea pasivă și activă este permisă și de drept”, scrie Weinkauff.²³

Dreptul la împotrivire, pe care el îl circumscrie astfel, nu este negat de aproape nimeni. Verdross²⁴ îi numește ca adversari doar pe Pufendorf, Hobbes și Kant. Teologi precum Calvin, Althusius și alții mai tineri, precum Wulf, Brunner, Dibelius (lista ar putea continua) au apărut dreptul la împotrivire.²⁵ Și totuși... este biblic că avem dreptul de a ne împotrivi, de îndată ce autoritatea neagă acest drept?

Dreptul de a fi neascultător

Două pasaje din Noul Testament sunt de obicei citate pentru a susține dreptul la împotrivire. Unul dintre ele se găsește în Luca 20.25: „Dați deci Cezarului cele ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu”. Concluzia atunci este: „Dacă sunt convins că ceea ce îmi cer autoritățile este contrar voinței lui Dumnezeu, am dreptul să nu mă supun.” Celălalt pasaj este Faptele apostolilor 5.29: „Dar Petru și apostolii, răspunzând, au zis: «Trebuie să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oamenii»” (compară cu Faptele apostolilor 4.19). De aici se concluzionează că am dreptul să nu mă supun, dacă sunt convins că aceasta este conform voinței lui Dumnezeu.

Oricine citește cu atenție va vedea că concluziile nu se pot baza pe aceste pasaje. Pe neobservate, se face aici un mic salt de gândire, prin care abordarea este inversată cu exact 180 de grade. Ce spune deci Faptele apostolilor 5.29 exact?

- Trebuie să fii *ascultător*. Aceasta este atitudinea normală a omului ca și creatură. Nici intelectul nostru (Descartes), nici conștiința noastră (Kant) nu sunt autonome.
- Trebuie să fim ascultători *față de Dumnezeu*. Căci Dumnezeu este Cel Preaînalt; ca și Creator, El are dreptul la ascultare din partea creaturilor Sale.
- Trebuie să fi ascultător *față de oameni*, adică „oricărei instituții umane”. (1. Petru 2.13), care este pusă peste noi și are autoritate asupra noastră. Biblia cunoaște doar *o singură* normă juridică într-o astfel de relație: supunerea.
- Trebuie să *ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni*. Atunci când apare o situație de conflict în care ascultarea față de Dumnezeu nu poate merge mână în mână cu ascultarea față de om, ascultarea față de Dumnezeu trebuie să aibă prioritate.

Nu este ciudat că acest text, care vorbește despre *ascultare* prin excelență, este folosit pentru a susține dreptul la *neascultare*? Același lucru este valabil și pentru Luca 20.25. Și acolo nu ne este permis dreptul de a da mai puțin împăratului, ci este apelată datoria de a da împăratului ceea ce este al lui și de a da lui Dumnezeu ceea ce este al Lui. Cine citește în acest loc un drept la nesupunere, întoarce problema cu susul în jos.

Mi se va replica: Dar se ajunge la același lucru, nu-i așa? Categoriec nu! Abordarea este

complet diferită, iar rezultatul este, de asemenea, complet diferit. Există o diferență enormă dacă am sau nu dreptul de a mă opune autorităților - pentru că atunci eu hotărâsc singur când a venit momentul -, sau dacă am datoria să mă supun, fie că este vorba de oameni, fie că este vorba de Dumnezeu -, pentru că atunci eu însumi nu mai am nimic de spus. Pentru a apăra dreptul de a se împotrivi, se atrage atenția asupra faptului, că, în Vechiul Testament, se pare că Dumnezeu judecă uneori autoritățile, înlocuindu-le cu altele, iar uneori chiar ordonă oamenilor să acționeze ca instrumente (de exemplu, lehu). Însă în astfel de cazuri există în primul rând o revelație reală a lui Dumnezeu, și în al doilea rând, reglementările din Vechiul Testament, atunci când a existat o guvernare directă a lui Dumnezeu (teocrația), nu pot fi transferate în zilele noastre după bunul plac.

Este autoritatea întotdeauna autoritate?

Un alt argument în favoarea dreptului de a opune rezistență este acela că caracterul autorităților se schimbă așa de mult, încât acesta capătă un caracter demonic. Încetează autoritatea să mai fie autoritate atunci când nu mai respectă drepturile omului? Încetează atunci efectul din Romani 13? Aceasta pare a fi concluzia multora²⁶ - dar de unde au tras această concluzie? Nu din Romani 13, pentru că acolo nu există nici cel mai mic indiciu în această direcție. Argumentația, pe care o auzim adesea²⁷, este aproximativ aceasta: Când Pavel a scris Romani 13, marile persecuții nu izbucniseră încă și statul nu fusese încă „demonizat”. Prin Ioan, în Apocalipsa 13, autoritatea este prezentată ca o fiară. Aceste două viziuni diferite asupra autorității trebuie - cum se spune apoi - să le luăm împreună în considerare pentru a ajunge la o imagine de ansamblu. În afară de faptul că această argumentare este foarte vagă, ea arată puțin respect pentru Scriptură. Putem noi da la o parte Romani 13 prin simpla referire la Apocalipsa 13? De altfel, unde se află Apocalipsa 13 că avem dreptul de a ne împotrivi autorității? Noi trebuie să înțelegem bine despre ce este vorba în Apocalipsa 13. Acolo vedem două „fiare”, dintre care prima fiară indică un imperiu mondial al viitorului (Imperiul Roman restaurat) iar cea de-a doua fiară indică pe Antihrist, falsul profet, pseudo-Mesia, înșelătorul religios din viitor. Este o descriere a vremurilor din urmă. Antihristul va pune un semn pe mâna dreaptă sau pe frunte „pe cei mici și pe cei mari, pe cei bogați și pe cei săraci, pe cei liberi și pe cei robi”. Cine refuză acest lucru nu va mai avea voie să participe la viața economică (Apocalipsa 13.16,17). Pot ucenicii lui Hristos să accepte semnul? Bineînțeles că nu. Dacă ar accepta aceasta ar renega pe Domnul lor. Credințioșii din vremurile din urmă față de Domnul lor se va arăta în special prin refuzul lor de a accepta acest semn (vezi Apocalipsa 20.4). Aici ascultarea de Dumnezeu trebuie să aibă prioritate față de ascultarea de oameni.

În cele din urmă, trebuie să fie clar pentru oricine se pleacă înaintea Scripturii, că Pavel și Ioan nu au fost inspirați de circumstanțele timpului lor, ci prin Duhul Sfânt. Prin aceasta cade și argumentul că statul din zilele noastre este mai complicat și are mult mai multe funcții decât cel din vremea lui Pavel.²⁸

Știu foarte bine că în viziunea biblică pe care tocmai am descris-o, problemele nu vor deveni mai ușoare. Să ne gândim numai la rezistența din ultimul război. Prefer să mă abțin de la a judeca situații concrete. Acestea sunt atât de diferite în detaliu, iar circumstanțele joacă un rol atât de diferit, că trebuie să fim foarte prudenți la acest aspect. Dar, în principiu, conform

convingerii mele ferme pe baza Scripturilor, lucrurile sunt așa cum le-am prezentat aici.

Încă o dată despre drepturile omului

De la dreptul de împotrivire înapoi iarăși la drepturile omului. Este util să numim un număr de așa-numitele *Human Right* [drepturi ale omului] și pentru a observa modul în care Biblia vorbește despre aceste lucruri ca despre o datorie. Punctul de plecare este o clasificare făcută de profesorul avocat P. van Dijk.²⁹ El face distincție pe de o parte între drepturile fundamentale și pe de altă parte drepturile de participare. Drepturile de bază se referă la „nevoi fundamentale”, cele mai multe dintre acestea fiind incluse în Articolul 4 din Tratatul Națiunilor Unite. Drepturile de participare sunt drepturile necesare pentru a putea realiza drepturile fundamentale. Lista nu este exhaustivă. De dragul simplității, urmează lista lui van Dijk.

1. Drepturi fundamentale

- **Dreptul la viață**
biblic: să ai obligație, respect față de viață (Exodul 21.12-36)
- **Dreptul la hrană adecvată, la locuință, îmbrăcăminte, îngrijire medicală**
biblic: obligația de a hrăni pe cei flămânzi, de a îmbrăca pe cei goi și de a găzdui pe cei care nu au locuință (Isaia 58.7; Iacov 2.15,16)
- **Dreptul la integritatea persoanei**
biblic: obligația de „a iubi pe aproapele ca pe tine însuți”
- **Dreptul de protecție împotriva sclaviei, torturării, etc.**
biblic: (observă: deja în timpul acela!) obligația de a nu trata aspru un sclav evadat (Deuteronomul 23.16,17; compară cu epistola către Filimon)
biblic: obligația de a nu da inutil o pedeapsă aspră (Deuteronomul 25.1-3)

2. Dreptul de participare

- **Dreptul de a fi recunoscut prin lege ca persoană**
biblic: obligația de a trata pe semenii noștri fără să se țină seama de persoană (Iacov 2.1-9).
- **Dreptul de a participa la luarea deciziilor**
Într-un articol din *Bijbel en wetenschap*, avocatul De Blois menționează și acest drept de participare politică.³⁰ Totuși, ceea ce scrie el este foarte contestabil. Citez: „Având în vedere structura statală a democrației reprezentative din zilele noastre în Occident, participarea cetățenilor este indispensabilă pentru îndeplinirea obiectivelor autorității” (compară cu articolul citat, nota 70). Nu a existat în Europa de Vest în anii 1940-1945 dreptul la participare politică? Și se oprește el în prezent la Cortina de Fier? Nu ar trebui să fim de acord cu Karl Marx? „Un preot poate spune că Dumnezeu vrea un lucru în Franța și altul în Anglia. Dar dacă i-aș cere să dea o explicație pentru aceasta, ar putea

răspunde că este voia lui Dumnezeu să aibă o voință în Franța și alta în Anglia.”³¹
Aceasta nu este o argumentare biblică sănătoasă de principiu, ci oportunism pur. Voi reveni mai târziu asupra acestui aspect.

- **Dreptul de a participa la câmpul muncii**

Biblic: obligația de a lucra (Geneza 3.17-19)

- **Dreptul la siguranță socială**

Biblic: obligația de a îngriji de cei care au sărăcit (Deuteronomul 15.7-11)

- **Libertate religioasă**

Biblic: obligația de a sluji lui Dumnezeu (Deuteronomul 10.20). Pe de altă parte Dumnezeu nu constrânge pe nimeni la aceasta în această lume vrăjmașă față de El: „Cine vrea să asculte, să asculte; cine nu vrea, să nu asculte! Căci sunt o casă de răzvrățiți.” (Ezechiel 3.27)

- **Libertatea de a constitui asociații și libertatea de adunare**

Biblic: Creștinii trebuie să permită întâlniri ale celor care gândesc altfel (Faptele apostolilor 19); acestea trebuie, desigur, să aibă loc în limitele a ceea ce este permis (Faptele apostolilor 19.39). Creștinii înșiși nu au dreptul, ci responsabilitatea, să se adune (Evrei 10.25).

3. Libertatea de opinie

Aș dori să mai fac o remarcă cu privire la acest ultim punct, pentru că mulți consideră că libertatea de exprimare este marele bun, pe care ni l-a dat Reforma. Însă această părere este o neînțelegere îndărătnică. Reforma nu a fost pentru dreptul oamenilor de a putea spune și face ceea ce voiau, ci pentru dreptul lui Dumnezeu de a vorbi direct cu poporul, și datoria omului de a asculta de El. Cuvintele legendare ale lui Luther (istorice sau nu), rostite la Dieta de la Worms, nu au fost: „Acesta este punctul meu de vedere, nu *vreau* să fac altfel”, ci: „Acesta este punctul meu de vedere, nu *pot* face altfel.”

Și astfel, diferența dintre cele două puncte de vedere devine clară. Biblia nu vorbește despre drepturi, ci despre îndatoriri. Biblia îmi vorbește la nivel moral; ea îmi arată responsabilitatea *mea*. Când vorbesc despre drepturi, degetul meu este îndreptat către altul: *tu* trebuie să-mi respecti integritatea, *tu* trebuie să-mi respecti libertatea, și așa mai departe. Eu însumi sunt atunci subiectul autonom al drepturilor, iar celălalt are îndatoriri față de mine. În acest fel ființa umană, eul, este plasat în centrul universului! Patru secole de filozofie umanistă din Occident (de la Descartes încoace) ne-au supus într-o anumită măsură la spălarea creierului. Însă acest lucru este absolut nebiblic. De aceea este o necesitate vitală să ținem cu tărie la ceea ce spune Scriptura: să fim supuși autorității. Acesta este singurul lucru pe care noi, ca și creștinii, trebuie să-l facem față de autoritate.

Dar noi trăim în alt timp?

Toate bune și frumoase, ar putea spune cineva, dar noi nu trăim în același timp cu Pavel. La

acea vreme, cu siguranță nu se vorbea despre democrație pentru cetățeanul de rând. Acum, când cunoaștem o democrație, cu siguranță avem dreptul să ne folosim de această realizare?³²

La prima vedere, acesta pare a fi un argument acceptabil. Cu toate acestea, dacă mă gândesc mai bine, ar fi trebuit să devină clar pentru toată lumea că astfel se relativizează destul de mult autoritatea Bibliei. Este autoritatea Cuvântului lui Dumnezeu limitată de timp? În plus, este această autoritate limitată și din punct de vedere geografic? Pentru că ultima este chiar consecința: credincioșii din Uniunea Sovietică ar trebui atunci să respecte pur și simplu Romani 13 (atât cât se poate), iar noi, în Olanda democratică [sau în Germania democratică] avem voie de a participa liber la putere pe căile democratice disponibile.³³ Nu este aceasta o argumentație cam strâmbă? În plus - și aceasta este mult mai important - rămâne, într-adevăr, întrebarea, care este situația cea mai ideală. Noi trăim într-o țară guvernată în mod democratic și suntem recunoscători pentru aceasta. Nu cunoaștem nimic mai bun. Dar este democrația chiar atât de ideală? Privit din punctul de vedere al lui Dumnezeu, este democrația cea mai corectă formă de stat?

Mulți creștini vor fi surprinși de faptul că există un pasaj din Biblie care răspunde negativ la această întrebare. Acest pasaj se află într-un capitol bine cunoscut: al doilea capitol din cartea Daniel. Acolo citim ce a văzut Nebucadnețar în visul său: un chip uriaș, cu capul de aur, pieptul și brațele de argint, pânțele și coapsele de aramă, fluierile picioarelor de fier și picioarele parte de fier și parte de lut.

Chipul văzut de Nebucadnețar

Ce simbolizează această imagine? În primul rând, vedem în ea succesiunea imperiilor: capul de aur este Nebucadnețar. O comparație cu Daniel 7, unde cele patru fiare simbolizează de asemenea patru imperii (în acest capitol, cele patru imperii sunt mai ușor de recunoscut), ne învață ce înseamnă celelalte părți ale imaginii: pieptul și brațele simbolizează Imperiul Medo-Persan, pânțele și coapsele Imperiul Greco-Macedonean, fluierile picioarelor de fier și picioarele de fier și lut simbolizează Imperiul Roman.³⁴ Compară și cu Daniel 8, în special versetele 21 și următoarele.

Dar de ce se constată o scădere a valorii materialului utilizat? De ce această ordine: aur, argint, aramă, fier, fier cu lut? Răspunsul la această întrebare îl găsim dacă ne este clar despre ce este vorba în Daniel 2. Aici este vorba despre puterea încredințată oamenilor de către Dumnezeu. Deținătorul puterii apare aici ca reprezentant al lui Dumnezeu. În ce măsură reflectă deținătorii puterii pământești puterea pe care o avea Dumnezeu Însuși? Cu Nebucadnețar imaginea era practic completă: „Tu, împărate, ești împăratul împăraților, căruia Dumnezeu cerului ți-a dat împărăția, puterea și tăria și gloria. Și oriunde locuiesc fiii oamenilor, fiarele câmpului și păsările cerului, El le-a dat în mâna ta și te-a făcut stăpân peste toate. Tu ești capul de aur” (Daniel 2.37,38). Să observăm: aici nu este vorba despre excelența personală a lui Nebucadnețar, ci de modul în care *poziția sa de putere* reflectă domnia absolută a lui Dumnezeu. Și apoi este valabil: Dumnezeu a dat lui Nebucadnețar „împărăția și mărire și gloria și măreție. Și, din cauza mării pe care i-a dat-o, toate popoarele, națiunile și limbile tremurau și se temeau înaintea lui; el omora pe cine voia și lăsa în viață pe

cine voia și înălța pe cine voia și cobora pe cine voia.” (Daniel 5.18,19). Prinții Imperiului Medo-Persan înfățișau imaginea lui Dumnezeu mult mai puțin clar în această privință. Pentru ei a existat o restricție puternică: odată ce au promulgat o lege și și-au pus semnătura dedesubtul acesteia, atunci ei erau obligați de ea. Acest lucru devine clar în Daniel 6 și în cartea Estera.

Alexandru cel Mare, prințul Imperiului Greco-Macedonean, a fost și mai puțin autocrat. Generalii săi au avut adesea cuvântul, iar după moartea sa au împărțit regatul între ei. În Imperiul Roman, următoarea parte a imaginii din viziunea lui Nebucadnețar, împăratul era cel mai puțin omnipotent. El a trebuit să permită o influență mare a senatului și, în multe cazuri, generalii au fost cei care au exercitat slujirea. Pe scurt, vedem în imaginea viziunii lui Nebucadnețar că recunoașterea de către Dumnezeu a unei anumite forme de guvernământ nu se aseamănă deloc cu a noastră. Cu cât autoritatea reflectă mai puțin puterea lui Dumnezeu, cu atât mai mult este mai departe de imaginea ideală a lui Dumnezeu. Poate că acest lucru nu este ușor de digerat pentru oameni ca noi, care suntem obișnuiți să lăudăm democrația până la ceruri - dar întrebarea este, dacă facem cu adevărat bine prin aceasta.

De ce de fapt democrație?

Numele lui Niccolo Machiavelli, care a scris în 1523 celebra sa carte *Il Principe (Prințul)*, supraviețuiește ca figură de stil în adjectivul „machiavelic”. Acesta nu este o cuvânt măgulitor; el se referă la o utilizare absolut imorală a puterii. Machiavelli părea să dea prilej pentru aceasta, căci el era realmente de părere că deținătorul puterii nu ar trebui să se supună nici unei forme de moralitate, ci că el însuși ar trebui să determine ce este bun și ce este rău. Morala este supusă statului. Pentru o concepție atât de îndepărtată de modul nostru de gândire se pare că este puțin de spus. Dar acest model nu este deloc atât de condamnat pe cât se crede astăzi. Poate că vi se va face părul măciucă, când citi aceste rânduri, dar acest lucru se datorează în mare parte faptului că noi doi am fost adăpați de o cultură pentru care democrația este totul. Modelul lui Machiavelli este bun; singura problemă este: unde găsești un deținător al puterii care este bun?

Machiavelli însuși nu s-a gândit niciodată la acest aspect, dar această întrebare este singurul motiv pentru care modelul său nu poate fi realizat. Din lumina Scripturii știm - dacă experiența noastră nu o spune încă suficient de clar - că absolut deloc nu există oameni buni, ci că fiecare ființă umană este prin natura sa complet păcătoasă.

Când Evita Perón, soția ultimului celebru dictator argentinian, s-a plâns odată în mod public de prezentarea negativă a soțului ei în presa străină și a remarcat că, până la urmă, el era un om atât de drăguț, toată lumea a luat-o în derâdere. Tocmai o femeie, care habar nu are de politică! Dar Godfried Bomans a subliniat într-un articol ironic, dar serios, că aceasta este singura caracteristică semnificativă a unui dictator. Atunci când cineva are toată puterea, este de mare importanță dacă este un om de treabă sau un ticălos.³⁵ Dacă astăzi pornim de la un alt model, și anume democrația, de la puterea colectivă (sau a dictaturii celor 51 de procente), atunci acest lucru va fi uneori dovada unei viziuni mult prea optimiste asupra omului. Argumentarea din spatele ei este: Nu toți oamenii sunt oameni răi, ci numai unii, și de aceea nu trebuie să se introducă un sistem dictatorial, pentru că atunci riști ca o astfel de persoană rea să primească puterea. Dar când știi că toată lumea este la conducere, atunci vor fi ici și

acolo unii oameni imorali, dar aceștia sunt doar o minoritate și nu au nicio șansă. Dar Dumnezeu spune: Toți au păcătuit ...

Imaginea ideală a lui Dumnezeu

Imaginea ideală a lui Dumnezeu este: monarhia absolută, absolutism, dar prin intermediul unui om desăvârșit. Au trecut secole fără ca acest tablou ideal să se realizeze. Chiar și prinții pe care Dumnezeu i-a pus într-o poziție de putere absolută (cum ar fi Solomon și Nebucadnețar) au eșuat. Prin apariția lor a devenit clar că marea problemă nu era legată de sistem, ci de oameni. Și totuși, imaginea ideală a lui Dumnezeu va fi realizată! „Cel care stăpânește peste oameni va fi drept, stăpânind în temere de Dumnezeu; și va fi ca lumina dimineții, ca răsăritul soarelui, o dimineață fără nori, când din strălucirea soarelui, după ploaie, iarba verde încolțește din pământ” (2. Samuel 23.3,4). Dumnezeu cerului va „ridica o împărăție care nu va fi nimicită niciodată” (Daniel 2.44). Stăpânitorul acestei împărății se numește Isus Hristos. Toți conducătorii au eșuat, dar El va domni în perfecțiunea care este inerentă Lui. Atunci se va împlini minunata descriere pe care Psalmul 72 o face despre Împărăția păcii. Despre El se poate spune: „Tronul Tău, Dumnezeule, este în vecii vecilor; sceptrul Împărăției Tale este un sceptru de dreptate. Tu ai iubit dreptatea și ai urât răutatea; de aceea Dumnezeule, Dumnezeul Tău Te-a uns cu un untdelemn de bucurie, mai presus decât pe tovarășii Tăi” (Psalmul 45.6,7).

Și democrația este tiranie

Poate că, la rândul său, cineva va spune: „Da, toate acestea sunt argumentate în mod inteligent, dar ce să fac cu ele? Noi avem o formă democratică de guvernare; aceasta poate fi denigrată, dar nu este mai bine să faci tot ce este mai bun din ea în circumstanțele date? Dacă avem instituții democratice, nu ar fi mai bine să le folosim pentru Dumnezeu, decât să abandonăm acest domeniu lumii? Nu putem noi, nu trebuie noi să exercităm cât mai multă influență pe cât putem pe căile existente, pentru a realiza obiectivele noastre creștine în societate? Nu trebuie ca biserica (așa cum a formulat Sinodul Bisericii Reformate Olandeze din 1995) să se angajeze pentru menținerea statului de drept și redresarea societății democratice?”³⁶

Nu trebuie să fim de acord cu Larry Christenson în toate privințele pentru a recunoaște că a scris un tratat clarificator în această privință.³⁷ Exemplul următor este preluat din acest tratat; el arată clar ce se întâmplă exact atunci când creștinii își exercită influența în această lume.

Imaginați-vă un sat mic cu șapte cetățeni. Doi dintre ei sunt săraci, fără să aibă vreo vină că sunt săraci. Alți trei cetățeni vor să-i ajute, dar mijloacele lor nu sunt suficiente. Ceilalți doi cetățeni, care sunt putred de bogați, nu dau dovadă de nicio compasiune. Întrebarea care se pune acum este dacă ceilalți cinci au acum dreptul de a merge la acești doi milionari egoiști și de a le spune: „Am decis că trebuie să împărțiți o parte din bunurile voastre cu acești doi cetățeni săraci. Nu aveți de ales, noi suntem majoritatea.” Nu este aceasta tiranie? Nu este acesta un furt? A zecea poruncă nu spune: „Poți râvni la bunurile altuia dacă acesta este egoist și vrei să folosești bunurile sale într-un scop demn”. Acolo se spune simplu: „Să nu poftesti”. Și totuși, exact asta se întâmplă la scară mai largă în întreaga lume, când creștinii se

grăbesc să intre în politică pentru a-și atinge scopurile finale. Este trist, desigur, că atât de mulți oameni din lume spun cu o ridicare de umeri fără griji: „Sunt eu oare păzitorul fratelui meu?”, dar este la fel de greșit când noi, creștinii, vrem să-i forțăm să fie păzitorii fratelui lor. În felul acesta nu acționăm în spiritul lui Hristos și în spiritul apostolilor. Pavel i-a scris lui Filimon: „N-am voit să fac nimic fără învoirea ta, pentru ca binele tău să nu fie ca de silă, ci de bunăvoie” (Filimon 14).³⁸

Ce vrem noi de fapt?

Mai există o altă problemă, și acesta este conținutul țelului pe care noi, ca și creștini, trebuie să-l năzuim. Pentru ce trebuie să ne angajăm? Pentru o valoare mai mică sau mai mare a impozitului? Pentru sau împotriva creșterii alocațiilor pentru copii? Pentru relații diplomatice cu China sau împotriva lor? Nu este întotdeauna la fel de dificil: dacă un creștin trebuie să voteze pentru sau împotriva avortului, atunci nu va ridica atâta ambiguitate. Dar în 90 la sută de cazuri, o astfel de decizie este destul de dificil de luat, din simplul motiv că Scriptura ne oferă puține îndrumări. Prof. Dr. A.A.J. Smolders a publicat recent, într-un studiu de politică economică catolică, că economiștii din deceniul al XIX-lea au reușit să construiască un fel de teorie economică, dar nu au reușit să o transpună în politica economică practică.³⁹ Aceasta este o problemă cu care se confruntă orice creștin care intră pe căile politicii. De altfel, am văzut acest lucru mai devreme: Noul Testament nu ne oferă foarte multe indicii. Cum vorbește Scriptura despre societate? În cadrul simpozionului „Bijbel en Rechtswetenschap” [Biblie și Drept], care a avut loc în clădirea principală a VU [Universitatea Liberă din Amsterdam] de către grupul de dezbateri „Althusius”, în 10 martie 1978 juristul Prof. I. Kisch a făcut câteva propuneri:

1. Pentateuhul (cele cinci cărți ale lui Moise) oferă în mare parte reglementări pentru o societate care nu există încă și care va exista doar în Țara Făgăduinței.
2. Noul Testament dă prescripții pentru o societate care în curând nu va mai exista; într-adevăr, este frapant că tocmai acolo unde se vorbește de „relații juridice”, creștinilor li se atrage imediat atenția asupra șederii lor temporare și scurte pe pământ (citește 1. Corinteni 7.29-31; Romani 3.11-14; 1. Petru 4.7 în context).

Mai adaug, că instrucțiunile pe care le găsim în Noul Testament nu se extind la modul general pentru toți, ci se adresează creștinilor care își definesc atitudinea în societate.⁴⁰

Rezumând putem constata următoarele:

1. Normele Scripturii anticipează în parte o stare care nu este încă, dar care va fi pe deplin realizată în împărăția păcii (acum trăim într-o lume distrusă).
2. Normele Scripturii presupun în același timp o situație foarte limitată, temporară: noi suntem doar „trecători”, „străini” pe acest pământ, așteptând venirea Fiului lui Dumnezeu (compară cu Filipeni 3.20).
3. Scripturile se adresează numai creștinilor credincioși; este deci foarte discutabil (așa cum am văzut deja), atunci când creștinii vor să-i forțeze pe alții să urmeze aceste orientări.

Compromis

Dar chiar dacă știm ce vrem, prin aceasta încă nu am ajuns la țel. Relațiile politice aproape nicăieri în lume nu sunt așa fel încât creștinii credincioși să constituie majoritatea. Urmare acestui fapt ei trebuie să colaboreze cu alții pentru a-și atinge cel puțin o parte din scop. Iar acest lucru duce la faptul că în vin trebuie turnată puțină apă. Nu este atât de rău când este vorba de construirea unui port maritim sau de creșterea salariilor funcționarilor publici, dar când este vorba de probleme morale? În Olanda știm cum poate arăta un compromis privind avortul ...

Ei, lasă, spun Linder și Pierard, nu trebuie să vezi lucrurile atât de îngust. Aceasta face parte din risc! Nu vrem să ne ținem în mod rigid de ceea ce credem noi că este bun! Un creștin este liber, nu-i așa? Cu siguranță că nu mai suntem sclavi? Nu suntem atunci liberi și să păcătui, atunci când este necesar?⁴¹ „Liberi să păcătuiască.” Este de neconceput ca creștinii să poată spune așa ceva. Noi suntem liberi de păcat! Liberi, ca să-L slujim pe Dumnezeu, liberi să ne punem viața în sclavia neprihănirii (vezi Romani 6.15-23). Se vede unde ajungem: cine vrea să participe la politica practică trebuie să-și rezerve libertatea de a păcătui, altfel nici nu trebuie să înceapă ... Nu vreau să diminuez faptul că unele partide creștine și-au respectat întotdeauna principiile. Dar atunci când se face acest lucru (ca, de exemplu, SGP⁴², se plătește prețul pentru faptul că o influență reală asupra guvernului nu este posibilă. În acest caz se funcționează ca un fel de conștiință politică.

Încă o dată: noi trăim totuși în alte timpuri?

Am vorbit deja despre argumentul conform căruia noi trăim acum într-o altă epocă și, prin urmare, instrucțiunile din Noul Testament nu mai sunt aplicabile. Argumentul acesta nu părea a fi întemeiat. Dar, dintr-un alt punct de vedere, este cu siguranță de mare importanță pentru a distinge timpul în care trăim. Pentru că trăim într-adevăr într-un timp foarte deosebit! De altfel ..., este exact timpul descris în Noul Testament. Este vorba de epoca creștină, de epoca Bisericii lui Dumnezeu, timpul intermediar deosebit, în care Dumnezeu adună un popor ceresc în jurul Său. Dacă Bronnert⁴³ se referă atunci și la profetul Amos, care a profețit împotriva nedreptății sociale și politice, atunci răspunsul nostru trebuie să fie: Noi trăim acum într-un alt timp! Este regretabil că acest lucru se diferențiază atât de puțin în creștinism. Acest lucru este legat de ideea de continuitate a mântuirii.⁴⁴ În capitolele 2 - 5 [în această carte] acest subiect este într-adevăr deja abordat. Cu toate acestea, dorim să-l rezumăm pe scurt, pentru a ajunge la particularitatea acestui subiect:

1. Tocmai în acest timp Dumnezeu a dezvăluit taina Bisericii (Efeseni 3.1-12). Poziția noastră cerească este legată de aceasta; noi (spre deosebire de credincioșii din Vechiul Testament) am fost aleși înainte de întemeierea lumii și transferați cu Hristos în locurile cerești (Efeseni 1.4; 2.5,6). A se vedea în continuare capitolul 2.
2. Tocmai în acest timp ne este revelat Tatăl și Fiul. În Vechiul Testament, nimeni nu știa despre aceasta (Ioan 1.17,18). În contrast cu credincioșii din Vechiul Testament, noi Îl cunoaștem pe Dumnezeu ca Tată - și nu doar așa cum Îl cunoștea Israel ca origine (compară cu Isaia 11.2; Maleahi 1.6), ci noi formăm împreună familia lui Dumnezeu. Noi

avem voie să avem părtășie cu Tatăl și cu Fiul (1 Ioan 1.1-4). Lumina, viața și dragostea în familia lui Dumnezeu formează un contrast puternic cu întunericul, moartea și ura care se găsesc în lume. A se vedea în continuare capitolul 3.

3. Chiar în timpul acesta, Împărăția lui Dumnezeu a venit pe acest pământ; totuși nu încă în așa fel încât toate ascultă de Împărat; dar acum ni se permite să facem parte din ea: ca oameni care au învățat să fie ascultători de Dumnezeu și care Îl recunosc pe Isus ca Domn. Tocmai în timpul acesta Împărăția este prezentă în această formă spirituală ascunsă. A se vedea în continuare capitolul 4.
4. Tocmai în acest timp credincioșii sunt străini și călători pe acest pământ (1. Petru 2.11). Pentru că Domnul nostru este respins, noi împărtășim poziția Lui de respingere; pentru că El nu a fost recunoscut pe acest pământ, nici noi nu ne simțim acasă aici. Vezi mai departe capitolul 5.

Toate acestea sunt, într-adevăr, și un răspuns la critica des auzită: Ce se va întâmpla cu lumea, dacă creștinii își retrag mâinile din lume? Ce se va întâmpla cu țara noastră? Răspuns: Lăsăm întrebarea în seama lui Dumnezeu cu inima liniștită. Acționăm - sau nu - în ascultare de Cuvântul Său. Consecințele sunt pe seama lui Dumnezeu. S-a lăsat Avraam călăuzit de astfel de considerente, atunci când și-a sacrificat fiul? Nu! Cu ascultare a făcut ceea ce Dumnezeu i-a spus să facă și știa că Dumnezeu va conduce consecințele într-o direcție bună. Dumnezeu va ghida consecințele într-o direcție bună. De altfel, atitudinea complet apolitică a primilor creștini a reprezentat vreodată o amenințare pentru statul roman? Desigur, Imperiul Roman s-a prăbușit - dar numai la patru secole și jumătate după ce creștinismul a devenit religie de stat. Nu caracterul apolitic al creștinismului a fost cauza căderii Imperiului Roman. Dacă trebuie să căutăm o cauză pentru acest lucru, atunci aceasta s-a datorat mai degrabă amestecului dintre creștinism și stat sub împăratul Constantin.

În lumina Bibliei, un creștin credincios nu poate face altceva decât să se abțină de la orice activitate politică – începând de la votare și până la executarea de acțiuni politice.

Supunere practică

În lumina Noului Testament, relația noastră cu autoritățile poate fi rezumată într-*un singur* cuvânt: Supunere. De altfel, aceasta este o chestiune foarte practică. Aș dori să dau câteva exemple pentru a clarifica acest lucru. Doar o selecție, desigur, dar ea arată marea importanță practică a faptului de a fi supus.

Exemplul este foarte clar atunci când ne completăm declarația de impozit. De cele mai multe ori nu mai este nimeni altcineva care să stea alături, iar funcționarul nu întrebă întotdeauna. Cum să ne comportăm noi atunci ca și creștini? Nu degeaba Pavel menționează impozitul (Romani 13.6,7), atunci când vorbește despre supunerea față de autorități. Desigur, este permisă utilizarea tuturor reducerilor legitime, dar există cu siguranță cazuri care ne pot tenta, chiar și în calitate de creștini, să ne folosim de căi ilicite. La documentele de economii, nimeni nu poate controla dacă le ai sau nu - și totuși creștinul trebuie să dea o socoteală

conștiințioasă a dobânzilor pe care le primește în vederea impozitării veniturilor și evaluează proprietatea acestora pentru impozitul pe proprietate. Cu siguranță nici un creștin nu poate numi vreodată banii negri „bani albi”. Un alt exemplu: politica de stat privind salariile și prețurile de stat nu este întotdeauna legată de controalele economice. Adesea un creștin proprietar de firmă are posibilitatea de a ocoli aceste reglementări; cu siguranță, dacă el poate prezenta alte (pseudo)argumente. Ca și creștin, care vrea să se supună autorităților, acesta nu va putea sau nu va dori să facă acest lucru. Bineînțeles, uneori, îi stau deschise posibilități legitime și, uneori, este necesar și posibil să le folosească, atunci când circumstanțele o cer. Dar a fi supus rămâne întotdeauna un imperativ. Noi nu trebuie să facem asemenea spiritului acestui timp: aproape nicio decizie de stat nu poate fi luată fără ca un protest împotriva ei să fie anunțat de la început. Creștinilor nu li se cuvine să se atașeze acestor lucruri.

Creștinii și serviciul militar

Există încă un subiect, care merită o atenție deosebită în acest context, și anume obligația serviciului militar. Este o problemă, și cu atât mai mult cu cât - cel puțin în Olanda - există posibilitatea de a refuza serviciul militar; pentru aceasta se poate urma o cale oficială, pentru a refuza serviciul de război din motive de conștiință, fără ca acest lucru să conducă la nesupunere de autorități. Fiecare creștin ar trebui să se gândească bine dacă el trebuie să urmeze această cale. Din păcate, majoritatea recruților nu s-au gândit niciodată la această problemă în momentul în care au trebuit să ia o decizie - de obicei sunt încă foarte tineri (18 sau 19 ani). Nu intenționez să analizez toate aspectele creștine legate de serviciul militar; aceasta este sarcina unei broșuri disponibile separat.⁴⁵ Vreau totuși să dau câteva motive pentru care noi, creștinii, ar trebui să ne gândim de trei ori înainte de a ne înrola în serviciul militar:

1. În primul rând, este discutabil ca un creștin să îșiucidă dușmanul. Nu a învățat Hristos contrariul: că trebuie să ne iubim dușmanii (Matei 5.44)? „Dragostea nu face rău aproapelui” (Romani 13.10). Poate cineva să insiste în mod serios că distrugerea unui oraș plin de oameni nevinovați - bărbați, femei și copii - prin bombardare este dragoste? Acestea sunt totuși situații pe care le vei trăi mod natural atunci când izbucnește un război; este consecința normală a serviciului militar. Este clar că un război de agresiune nu este permis chiar și pentru un creștin. Dar, spun unii, un război defensiv, ce este atunci? Și dacă vin comuniștii? Întrebarea este, totuși, ce vom vrea să apărăm atunci? Propria noastră patrie? Dar este Olanda [este Germania] patria noastră? Noi suntem cetățeni ai unei împărății din ceruri (Filipeni 3.20). Aceasta este patria noastră. Ce avem de apărut aici, pe pământ? Să ne întoarcem la capitolele 2-5 ale cărții. Noi suntem cerești; de ce să ne lăsăm atrași într-o dispută pământească (vezi capitolul 2)? Facem parte din familia lui Dumnezeu; deci ce rol ar trebui să joace legăturile de naționalitate (vezi capitolul 3)? Noi suntem strămutați în Împărăția lui Dumnezeu și a lui Hristos, așa că de ce ar trebui să luptăm pentru alte împărății? (vezi capitolul 4)? Noi suntem străini și pelerini pe pământ; de ce, atunci ar trebui să ne luptăm aici pe pământ pentru posesia unei bucăți de pământ (vezi capitolul 5)?
2. Da, spun mulți, dar imaginează-ți că te plimbați cu soția ta, și un tip rău se apropie de ea și încearcă să-i facă rău - nu ar trebui să-l învingi pe intrus? În discuția pe această temă

se fac mereu astfel de remarci. Dar, deși mulți nu știu răspunsul la aceste întrebări, există o eroare logică în aceasta. Se ia un model (soțul și soția merg la plimbare; atacator), iar răspunsul la întrebare, cum ar trebui să acționăm în acest caz, se aplică în mod direct la decizia pentru sau împotriva serviciului militar. Întrebarea este însă dacă modelul este adevărat sau nu:

- Îmi iubesc soția; dar dacă trebuie să iubesc țara, în care trăiesc întâmplător, este, din punct de vedere biblic, o altă întrebare.
- În acest model, contrastul dintre bine și rău devine imediat clar; în politica internațională, lucrurile nu sunt, de obicei, atât de simple.
- În acest model, se așteaptă o acțiune imediată, fără să se gândească; s-ar putea să fac ceva pe care îl voi regreta mai târziu. Decizia de a face sau nu serviciul militar nu este o decizie pe care trebuie să o iau într-o fracțiune de secundă.

Nu este scopul meu de a condamna creștinii care au intrat în serviciul militar; dar poate că cele de mai sus îi vor face pe unii să se gândească de două ori dacă este atât de firesc pentru creștinii să poarte haina militară.

Puterea pseudo-politică

Am ajuns aproape de finalul acestui capitol. Acum există încă un mare pericol. Probabil că mulți vor crede - și acest lucru este valabil mai ales pentru cei care au fost de acord cu acest lucru de la început - că problema este destul de simplă. O astfel de imagine nediferențiată nu este deloc justificată și de aceea doresc să avertizez insistent împotriva acesteia. Trăim într-o societate incredibil de complicată. În secolul al XIX-lea era clar ce era activitate politică și ce nu era; acum este mult mai greu de recunoscut. Cu alte cuvinte, este foarte dificil, mai ales de către funcționarii de rang înalt, de a evita cu totul terciul fierbinte al politicii. Înălții funcționari au din ce în ce mai mult atât o funcție de consiliere politică, cât și una de educare politică; în întreprinderile mari vin sindicatele, fie că se vrea sau nu; de asemenea, trebuie să existe un comitet de întreprindere, iar acesta este un alt mod în care politica amenință să intre în întreprinderi. Din ce în ce mai mult, în mod deosebit întreprinderile trebuie să țină cont de sensibilitățile politice în cadrul amortizărilor - solicitarea unei declarații neevreiești de către țările arabe este doar *un* exemplu. În sistemul școlar, nu se poate evita discutarea lucrurilor de zi cu zi.

Pe scurt: oricine crede că un creștin poate evita cu desăvârșire politica dă dovadă de o naivitate înfricoșătoare. În afară de aceasta, este vorba dacă trebuie evitată orice discuție despre politică. Adesea, problemele politice (de exemplu, avortul!) au aspecte morale și spirituale, și în acest caz poate fi foarte bine să se vorbească sau să se scrie despre acesta.

Îmi minimalizez acum observațiile mele anterioare? Nu, deloc. Trebuie însă să ne devină clar că discuțiile și reflecțiile pe teme politice sunt adesea inevitabile. În opinia mea, acesta nici nu este un lucru rău. Dă însă de gândit dacă creștinii (1) vorbesc și gândesc atât de mult la politică încât uită de poziția și misiunea lor spirituală, sau când (2) ei nu vor doar să vorbească, ci și să aibă *putere* cu scopul de a promova interesele lui Hristos pe pământ. Problemele politice și sociale au uneori un punct de contact moral și spiritual; atunci este util

---

să ne gândim și, eventual, să vorbim despre asta. Dar noi nu vrem să ne lăsăm înșelați să ocupăm o poziție pe acest pământ, care nu seamănă deloc cu locul pe care Cuvântul lui Dumnezeu ni-l arată.

Tradus de la: [Christen und Politik](#)
Din *Hemelsburgers op Aarde*, pag. 96–139

Traducere: Ion Simionescu

Adnotare

[1] Remarca redacției: Abraham Kuiper (1837-1920) era un teolog reformat olandez.

[2] Remarca redacției: Nicolas Beets (1814-1903) era un teolog reformat olandez și istoric al bisericii.

[3] Abraham Kuiper, *Anti-Revolutionaire Staatskunde*, 1916, pag. 597/8.

[4] Deseori în privința aceasta se citează 2. Petru 1.7 – însă cu regret la sfârșit se citește pe deplin nedrept: „iubirea tuturor”. Aceasta nu stă scris acolo, ci stă scris „iubirea”. Cum poate fi „iubirea” mai mare decât dragostea frățească? Este cu siguranță o intensificare: acolo stă scris *agape*, ceea ce se referă la dragostea divină.

[5] Bruce N. Kaye, „The New Testament an Social Order“ în *Law, Morality and the Bible*, editura B.N. Kaye & G.J. Wenham, Leicester 1978, pag. 98 și următoarele. (Sublinierea cursivă în text este făcută de mine, HPM).

[6] Idem, pag. 113.

[7] Larry Christenson, *A Charismatic Approach to Social Action*, Minneapolis 1974, pag. 48.

[8] Robert D. Linder & Richard V. Pierard, „Politics“ în *A Case für Christian Action*, Downers Grove, 1973, pag. 50. Vezi și: L. de Blois în *Kerk en vrede in oudheid en middeleeuwen*, redacția L. de Blois & A.H. Bredero, Kampen 1980, pag. 24 și următoarele.

[9] Idem, pag. 43.

[10] Vezi înainte de toate H. van Riessen, *Mondigheiden de machten*, Amsterdam 1971, pag. 135 și următoarele.

[11] G. Groen van Prinsterer, *Proeve over de middelen waardoor de waarheid word gekend en gestaafd*, Amsterdam 1858, pag. 51–52.

[12] Hans Bürki, *The Christian Life in the World*, Lausanne 1969, pag. 7.

[13] H. Verwey, *De komende Messias*, Kampen 1971, pag. 59.

[14] Klaus Bockmühl, *Evangelikale Sozialethik*; Articolul 5 al Lausanner Verpflichtung, Gießen/Basel 1975, pag. 11 și următoarele.

[15] H. Berkhof, *Christus, de zin der geschiedenis*, Nijkerk 19624, pag. 85–91.

[16] H.M. Kuitert, *Sociale ethiek en geloof in Jezus Christus*, Kampen ³1969, pag. 33–34.

[17] Compară în acest context Van Riessen, vezi mai înainte, pag. 146 și următoarele, despre Bonhoeffer.

[18] Harvey Cox, *The Secular City*, tradus în olandeză: *De stad van de mens*, Utrecht 1966. Vezi cu privire la el J.H. și W.H. Velema, *Nieuwe wegen, oude sporen*, Apeldoorn [...].

[19] Bürki, vezi mai înainte, pag. 31; încercarea lui Emil Brunner de a justifica etica socială pe baza ordinii creației nu este reușită, (vezi E. Brunner, *Das Gebot und die Ordnungen*, 1932).

[20] Remarca redacției: articolul a fost scris în 1980, pe când exista încă Uniunea Sovietică.

[21] Remarca redacției: la redactarea articolului exista încă granița ideologică între Europa de Vest și Europa de Est.

[22] vezi mai sus, pag. 105.

[23] H. Weinkauff, „Das Naturrecht in evangelischer Sicht“ în *Naturrecht oder Rechtspositivismus*, Darmstadt 1966, pag. 216.

[24] A. Verdross, *Abendländische Rechtsphilosophie*, 1963, pag. 117, 133, 150.

[25] Vezi la R. Marcic, *Rechtsphilosophie*, Freiburg 1969, pag. 276,277.

[26] Așa de exemplu Sir Norman Anderson, „Public Law and legislation“ în *Law, morality and the Bible*, Leicester 1978, pag. 234.

[27] Vezi de exemplu Paul Ricoeur, *Politiek en geloof*, Utrecht 1968, pag. 77.78; original: „Les aventures de l'Etat et la tâche des chrétiens“ în *Christianisme social*, 66/1958/ pag. 20 și următoarele; compară și cu argumentarea lui Bruce N. Kaye, vezi mai sus, pag. 105.

[28] Așa cum se spune în *De politieke verantwoordelijkheid der kerk*, overwegingen van de generale synode des N.H.Kerk, 's Gravenhage 1964, pag. 17.

[29] P. van Dijk, *Rechten van de mens en ontwikkelingssamenwerking; einige rechtsbeginselen* . NJCM-bulletin 5 (1980) 1, pag. 12-13.

[30] M. de Blois, „De rechten van de mens“ în *Bijbel & wetenschap*, 28, pag. 13 și următoarele.

[31] Citat din G.E. van Maanem. După o concepție juridică marxistă în: *Een beeld van recht*, Utrecht 1980, pag. 166.

[32] Așa, de exemplu. David Bronnert, „Social Ethics“ în *Law, Morality and the Bible*, pag. 219.

[33] Remarca redacției: Articolul a fost scris în anul 1980, pe când nu se vedea nimic din structurile democratice din Rusia, respectiv Uniunea Sovietică de atunci.

[34] Sar peste faptul că fluierile picioarelor din fier se referă la Imperiul Roman la începutul lui, în timp ce picioarele parte de fier parte de lut se referă la Imperiul Roman restabilit din timpul din urmă.

[35] Vezi: „Eva in de politiek“ în *Capriolen*, Amsterdam 1963, pag. 54 și următoarele.

[36] Vezi: *Christen-zijn in de Nederlandse samenleving, herderlijk schrijven van de generale synode der N.H.Kerk* [Să fii creștin în conviețuirea olandeză, scrisoare pastorală a sinodului general al bisericii reformate olandeze], 's Gravenhage 1955, pag. 20.

[37] Vezi Christenson, lucrarea citată, pag. 86 și următoarele.

[38] Aceasta este valabil pentru orice influență politică. De aceea, după părerea mea, Francis Schaeffer merge pe un drum fals când propune că creștinii ar trebui să încerce să câștige din nou influență în lume, chiar dacă nu sunt 51 de procente, ci numai 10. F. Schaeffer, *Kirche am Ende des 20. Jahrhunderts*, Wuppertal 1972.

[39] Vezi: A.A.J. Smolders, *Economie, economische politiek en geloof*, la congresul „De identiteit van katholieke wetenschapsmensen“, 27 October 1979; publicat la timpul respectiv în *Annalen van het Thijmgenootschap*; publicația: *Intermediair* 1979/49, pag. 1 și următoarele.

[40] Această ultimă atitudine se întâlnește între altele în cercurile GPV [remarca redacției: Gereformeerd Politiek

Verbond (Alianța politică reformată); partid politic din Olanda, întemeiat în 1948 de creștinii reformați]; ei văd în Romani 13 și în alte pasaje norme adresate autorității ca atare. Vezi *Kerk en politieke partij*, editor Groen van Prinstererstichting, Groningen 1979, pag. 11-12.

[41] Linder & Pierard, lucrarea citată, pag. 106.

[42] Remarca redacției: SGP: Staatkundig Gereformerde Partij (partidul politic reformat); partid conservativ, calvinist, înființat în anul 1918.

[43] Lucrarea citată, pag. 217.

[44] Vezi în privința aceasta: J.G. Fijnvandraat, A. Maljaars, W.J. Ouweneel, *De kerk onder der loep, een confrontatie tussen de calvinistische en de chiliastische visie*, Apeldoorn 1978.

[45] Vezi A.E. Wilder-Smith, *Grijpt een christen naar de wapens?*, Apeldoorn 1980.